

פתרון בחינת הבגרות באזרחות, יחידת לימוד אחת, מועד חורף 2010

שאלונים: 141, 034103

מוגש על-ידי: נעמי בלנק, רענן נוימרק ויעקב סרוסי
מורים לאזרחות ברשת בתי הספר של יואל גבע

פרק ראשון

על הנבחן לענות על שאלה אחת מבין השאלות 1-2

שאלה מספר 1

סעיף א':

ציון: הזכות לחיים וביטחון.

הסבר: הזכות של כל אדם להגנה על חייו מפני פגיעה וחובת המדינה להגן על ביטחון המדינה ועל ביטחון אזרחיה.

נימוק: הקטע מתייחס למתיחות ביטחונית באזור הצפון ולשלומם של חקלאים העובדים סמוך לגבול. המפקד הצבאי באזור חושש לפגיעה בחיי החקלאים בזמן עיבוד השדות באזורים הסמוכים לגבול. "לדברי המפקד הצבאי באזור, אין הוא יכול להבטיח את שלומם של חקלאים העובדים סמוך לגבול".

סעיף ב':

ציון: הזכות לחופש העיסוק.

הסבר: מאפשר לכל פרט לעסוק בכל מקצוע למען הצלחתו וקידומו האישי מלבד בעיסוקים האסורים על פי החוק.

נימוק: החקלאים לא מעוניינים להפסיק את עבודתם- את עיבוד השדות באזורים הסמוכים לגבול מאחר והם מתפרנסים מעבודה זו. "לטענתם, השדות שייכים להם ולכן אסור לצבא למנוע את העבודה בהם".

אפשרות נוספת:

ציון: הזכות לקניין חומרי.

הסבר: קניין חומרי הוא רכוש כמו: בית, רכוש וכסף באמצעותם יכול הפרט לחיות את חייו ללא התערבות או פגיעה חיצונית.

נימוק: החקלאים התייחסו לקניינם- לשדות שלהם וכן להכנסתם שאף היא קניין חומרי. "לטענתם, השדות שייכים להם". הם הוסיפו ואמרו שהאיסור של הצבא פוגע גם בהכנסתם".

שאלה מספר 2

סעיף א':

ציון: חופש התנועה.

הסבר: זכותו של אדם לנוע בחופשיות ממקום למקום בתוך המדינה ומחוצה לה. חופש התנועה יוגבל רק על ידי צו מבית משפט.

נימוק: בית הספר אסר על תלמידים לצאת מבית הספר במהלך שעות הלימודים ובכך הגביל את החופש של התלמידים לנוע ממקום למקום. "בית ספר מסוים אוסר על תלמידים לצאת משטח בית הספר במהלך שעות הלימודים, ואף לא בזמני ההפסקות".

סעיף ב':

ציון: המובן הפורמלי של שלטון החוק.

הסבר: המובן הפורמלי מתייחס למסגרת החוק, לכללים בהליך חקיקתו של חוק ולדרך אכיפתו על הגורמים השונים במדינה.

נימוק: המנהלת ציינה בתשובתה לתלמיד כי נקבע תקנון לבית הספר בהתאם לנוהלי משרד החינוך. התקנון אושר על ידי המפקח על בתי הספר. התקיים הליך פורמלי מסודר באמצעותו התקבל התקנון ואושר.

פרק שני

על הנבחן לענות על שלוש מבין השאלות 3-7

שאלה מספר 3

ההבדל בין קבוצה אתנית לבין לאום: קבוצה אתנית אינה שואפת להגדרה עצמית במסגרת מדינה ריבונית ואילו קבוצת לאום שואפת להגדרה עצמית. הבדל נוסף: ישנם לאומים שיש להם יסודות אתניים וישנם שהם בעלי יסודות פוליטיים. קבוצה אתנית מבוססת על יסודות אתניים.

שאלה מספר 4

הקרן הקיימת לישראל מבטאת את אופייה היהודי-לאומי של מדינת ישראל. הקרן הקיימת מופקדת על הכשרת אדמות והכנתן להתיישבות יהודית. אדמות קק"ל מיועדות ליהודים בלבד.

שאלה מספר 5

המאפיינים של חוקה:

- א. לחוקה יש מעמד מיוחד, מסמך סגור וחתום, עליון על חוקים רגילים.
- ב. החוקה מגדירה את הערכים ואת העקרונות עליהם מבוסס השלטון.
- ג. החוקה מגדירה את רשויות השלטון, את מערכת היחסים בין הרשויות, כדי שהרשויות תפקחנה האחת על השנייה ותאזנה אחת את השנייה.
- ד. החוקה מפרטת את זכויות האדם והאזרח ומגנה עליהם.
- ה. החוקה מגדירה את מערכת היחסים בין האזרח לבין הרשות השלטונית.

(על הנבחן היה לענות על שני מאפיינים בלבד)

שאלה מספר 6

התפקידים של בית המשפט העליון:

- בית המשפט העליון לערעורים עוסק בערעורים על פסיקות שהתקבלו בערכאות נמוכות יותר.
- בית משפט העליון בשבתו כבג"ץ נועד להגן על זכויות האדם, האזרח והמיעוט כאשר רשות שלטונית פוגעת בזכויות אלה או חורגת מסמכותה.
- בית משפט העליון בשבתו כבג"ץ נועד להגביל את השלטון.

שאלה מספר 7

- על פי הגישה הליברלית המדינה מתערבת מעט ככל האפשר במערכת הכלכלית כדי לשמור על חירות הפרט ולאפשר תחרות חופשית בה יוכל כל פרט לנצל את כישוריו האישיים, את רצונותיו וחירויותיו.
- על פי הגישה הסוציאל דמוקרטית המדינה מתערבת באופן ממשי בכלכלה ובחברה כדי לצמצם פערים חברתיים בין הפרטים ולאפשר שוויון בהזדמנויות. התערבות המדינה גורמת לעיתים לפגיעה בזכויות הפרט- בחירותו.

על הנבחן לענות על אחת מבין השאלות 8-9

שאלה מספר 8

עיקרון הפלורליזם: עיקרון הפלורליזם פירושו ההכרה בזכות לבטא דעות שונות, השקפות שונות/ צרכים שונים בחברה. פלורליזם הוא גם ההכרה בזכות של קבוצות שונות להתארגן במסגרות כדי לממש את זכויותיהן.

הרכב הוועדה לבחירת שופטים מממש את עיקרון הפלורליזם כיוון שבועדה יש ייצוג לרשות המבצעת, המחוקקת, השופטת וציבור עורכי הדין. בוועדה יושבים שני שרים מהממשלה, שני חברי כנסת, שלושה שופטים מבית המשפט העליון ושני נציגים מלשכת עורכי הדין. ייצוג מגוון זה מעיד על קיומו של עיקרון הפלורליזם בוועדה למינוי שופטים.

שאלה מספר 9

המובן המהותי של הדמוקרטיה: הדמוקרטיה כהשקפת עולם וכאורח חיים פירושה מערכת ערכים שבמרכזה האדם, המבוססת על עקרון זכויות האדם. גישה זו רואה באדם יצור תבוני, טוב מנעוריו ושואף לטוב. האדם הוא יצור רציונאלי מוסרי ואוטונומי (עצמאי) ולכן הוא יכול להחליט החלטות הנוגעות לו בכוחות עצמו. כיוון שהאדם הוא תבוני הרי שהוא יכול לארגן גם את השלטון המדיני כך שיגן על זכויותיו ורכושו. הדמוקרטיה כהשקפת עולם ואורח חיים שמה את הדגש על ערכי הכבוד, הפלורליזם והסובלנות כערכים מרכזיים המנחים את היחסים בין האדם לחברו ובין רשויות השלטון לאזרחים.

תהליך החקיקה בישראל מסייע לשמור על המובן המהותי של הדמוקרטיה כיוון שמדובר בתהליך ארוך ומרובה שלבים. כך מובטח שכל הצעת חוק תעבור שלבים מרובים של דיון והתייחסות, כך יעמיק שיקול הדעת לקבלת חוקים ראויים במדינה דמוקרטית, שיבטאו הגנה על זכויות האדם והאזרח. בנוסף, תהליך החקיקה הממושך נותן הזדמנות גם לציבור הרחב להשפיע על החוק באמצעות התקשורת, אסיפות, הפגנות, שתדלנות ולחצים פוליטיים.

כאשר תהליך החקיקה הוא ארוך ומסורבל, ומעורבים בו נציגי הרוב והמיעוט בכנסת וגורמים מחוץ לכנסת, קטנה הסכנה של חקיקת חוק חפז, בלתי מאוזן, שאינו מתחשב בגורמים הנוגעים לעניין ומתעלם מערכים של מוסר וצדק. כך נשמר המובן המהותי של הדמוקרטיה: הכבוד, הפלורליזם והסובלנות.

פרק שלישי

על הנבחן לענות על שתיים מבין השאלות 10-12

שאלה מספר 10

זיהוי: העיקרון הדמוקרטי שבא לידי ביטוי בקריאה של יושב ראש ועד ההורים הוא: **עיקרון הגבלת השלטון.**

הגדרה: עיקרון הגבלת השלטון פירושו צמצום כוחו של השלטון כדי למנוע עריצות שרירותיות באמצעות מנגנוני ביקורת שונים.

ביסוס: יושב ראש ועד ההורים קרא לעבר ראש הרשות המקומית באחת מערי הארץ, לפעול להעלאת רמת החינוך של ילדי הרשות. לטענתו, ראש הרשות המקומית לא פעל כפי שהבטיח להעלות את רמת החינוך. קריאתו של יו"ר הוועד מהווה אמצעי פיקוח וביקורת בלתי פורמאלי (דעת קהל), שכן השלטון במשטר דמוקרטי חייב להיות מוגבל בכוחו ואחראי למעשיו בפני הציבור. לכן, מדובר בעיקרון הגבלת השלטון.

אפשרות נוספת:

זיהוי: העיקרון הדמוקרטי שבא לידי ביטוי בקריאה של יושב ראש ועד ההורים הוא: **עיקרון שלטון העם.**

הגדרה: עיקרון שלטון העם פירושו שהעם הוא הריבון במדינה והוא ממנה נציגים שישלטו בשמו ולמענו.

ביסוס: יושב ראש ועד ההורים קרא לעבר ראש הרשות המקומית באחת מערי הארץ, לפעול להעלאת רמת החינוך של ילדי הרשות. לטענתו, ראש הרשות המקומית לא פעל כפי שהבטיח להעלות את רמת החינוך. יושב ראש הוועד טען, שיושב ראש הרשות המקומית לא מילא את תפקידו כנציג הציבור ולא דאג להשקיע די הצורך במערכת החינוך. משום כך לא פעל יושב ראש הרשות לשם המטרה שלמענה הוא נבחר ע"י העם ולכן מדובר בפגיעה בעיקרון שלטון העם.

שאלה מספר 11

זיהוי: סוג המנגנון לפיקוח וביקורת על השלטון הוא מנגנון פיקוח וביקורת **בלתי פורמאלי.**

הגדרה: ביקורת הנעשית על ידי גופים, אזרחים או קבוצות מיוזמתם, מתוך מטרה לפקח על השלטון ולבקר אותו: התקשורת, הפגנות, עצומות.

ביסוס: ועדי ההורים מבקשים לממש את ההבטחות של השלטון לחינוך איכותי באמצעות התארגנות ביוזמתם, כדי לפקח על הפעילות של מחלקת החינוך ברשות המקומית. בכך בא לידי ביטוי מנגנון פיקוח וביקורת בלתי פורמאלי.

שאלה מספר 12

זיהוי: המדיניות שכותב המאמר מבקש להפעיל היא מדיניות של העדפה מתקנת.

הגדרה: מדיניות של העדפה מתקנת היא מדיניות שבה נוקטות מדינות כדי לשפר את מצבן של קבוצות מקופחות במדינה. מטרת מדיניות זו היא לצמצם את הפער הקיים בין קבוצות מקופחות לבין שאר האוכלוסייה. מדובר בקבוצות שהופלו בעבר לרעה בהשוואה לקבוצות אחרות, ולכן מצבן הכלכלי והחברתי נחות מזה של שאר האוכלוסייה. הכוונה היא לתמיכה חיובית, לזמן מוגבל, לתקופת מעבר, עד שיצומצמו הפערים בין הקבוצה הנחותה לשאר האוכלוסייה.

ביסוס: לדעת כותב המאמר הדרך היעילה ביותר להעלאת רמת החינוך במקומות שבהם המצב הכלכלי הקשה בעבר מנע העברת תקציבים לתחום זה, היא באמצעות התערבות הממשלה. על-ידי הענקת יחס מועדף לבתי הספר במקומות אלו, באמצעות העברת תקציבים מיוחדים במשך שנים אחדות, ניתן יהיה להשוות את רמת החינוך לרמה הקיימת במקומות מבוססים כלכלית. התערבות זו של הממשלה מבטאת מדיניות של העדפה מתקנת.

פרק רביעי

על הנבחן לענות על שתיים מבין השאלות 13-16

שאלה מספר 13

זיהוי: מרכיב הזהות שהתומכים בהחייאת הקלטית באירלנד רוצים להדגיש הוא מרכיב הזהות הלאומי.

הגדרה: המרכיב הלאומי בזהות מדגיש את שייכותו של האדם לעם.

ביסוס: האירים המבקשים להחיות את השפה הקלטית מבטאים את המרכיב הלאומי בזהותם, שכן הקלטית היא השפה העתיקה של אבותיהם. לשם כך הם מפעילים אמצעי תקשורת הפועלים בקלטית ומקיימים פעולות תרבות שונות בשפה זו.

שאלה מספר 14

זיהוי: העיקרון הדמוקרטי שבה לידי ביטוי בדברי מארגני הכנס הוא עיקרון הסובלנות

הגדרה: עיקרון הסובלנות פירושו הנכונות לקבל את השונה ולנהוג בו בכבוד.

ביסוס: לדברי המארגנים אחת ממטרות הכנס היא לחשוף את חברי האגודה לדעות שונות גם אם הן חריגות ומנוגדות לדעות של מרבית חברי האגודה. לכן, הזמנתו של החוקר השנוי במחלוקת, בעל הדעות החריגות לא תבוטל. בדברים אלה בא לידי ביטוי עיקרון הסובלנות שמשמעותו לסבול דעות, השקפות ואמונות המעוררות התנגדות ואי נוחות.

אפשרות נוספת:

זיהוי: העיקרון הדמוקרטי שבה לידי ביטוי בדברי מארגני הכנס הוא עיקרון הפלורליזם.

הגדרה: עיקרון הפלורליזם פירושו ההכרה בזכות לבטא דעות שונות/השקפות שונות/צרכים שונים בחברה. פלורליזם הוא גם ההכרה בזכות של קבוצות שונות להתארגן במסגרות כדי לממש את זכויותיהן.

ביסוס: לדברי המארגנים אחת ממטרות הכנס היא לחשוף את חברי האגודה לדעות שונות ולכן הזמנתו של החוקר השנוי במחלוקת לא תבוטל. בדברים אלה בא לידי ביטוי עיקרון הפלורליזם שמשמעותו הכרה בזכות לבטא דעות שונות.

שאלה מספר 15

זיהוי: תפקיד אחד של הכנסת, שבשמו טען חבר הכנסת הוא פיקוח וביקורת על פעולות הממשלה.

הגדרה: הכנסת כרשות מחוקקת מבקרת ומפקחת על פעולות הממשלה באמצעות החקיקה, הצעות לסדר היום, שאילתות והצבעות אי-אמון.

ביסוס: לטענת חבר הכנסת, הנוהג של ראשי הממשלה להציג את מדיניותם החדשה בנאומים מחוץ למשכן הכנסת, אינו ראוי במדינה דמוקרטית. למרות שקריאות הביניים של חברי הכנסת במליאה קוטעות את רצף הנאום הן חשובות, משום שקריאות הביניים של חברי הכנסת הן ביטוי לחוסר שביעות הרצון של הציבור מתפקוד הממשלה. כך ממלאת הכנסת את תפקידה לפקח ולבקר את פעולות הממשלה.

שאלה מספר 16

זיהוי: התנאי לקיום בחירות דמוקרטיות שאינו מתקיים במדינה זו הוא התמודדות חופשית/ בחירות חופשיות.

הגדרה: קיומה של תחרות הוגנת בין שני מתמודדים או יותר, ובין שתי מפלגות לפחות, מבטיח את קיומן של חירויות יסוד כמו: **חופש הביטוי, חופש העיתונות, חופש ההתאגדות וחופש ההתארגנות הפוליטית.**

ביסוס: החלטת שירותי הביטחון במדינה מסוימת לעצור חלק מהמועמדים במהלך מערכת הבחירות, כדי למנוע מהם לנהל בצורה יעילה את תעמולת הבחירות, פוגעת ביכולתם של מועמדים אלה להציג באופן חופשי את מצעם כדי להתמודד על השלטון. בכך נפגע התנאי של התמודדות חופשית.